

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIGIDA MATNLARDA KELITIRILGAN IBORALAR IZOHI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR

Mirsaitova Go'zal Baxodir qizi

Toshkent viloyati Nurafshon shahar 26- maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ona tili va o'qish savodxonligi darsligida keltirilgan iboralar va ularning izohi haqida ma'lumotlar keltirilgan*

Kalit so'zlar: *Iboralar, yasama so'zlar, morfema, frezalogiya, tilshunoslik, amaliyot, so'z boyligi.*

Yurtimizning istiqboli, farzandlarimizning kelajagi tom ma'noda bugungi ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligi bilan belgilanadi. Ilm fan sohasidagi yangiliklarni ta'lim sohasiga olib kirish va joriy etish bugungu kun o'qituvchilarining vazifasidir. Har bir o'qituvchi bugungi zamon bilan hamnafas holatda o'z faoliyatini olib borishi, ta'limda bo'layotgan yangiliklar bilan bilan tanishib borishi, milliy o'quv dasturi asosida yaratilgan darsliklarning mazmun mohiyatini tushunib yetishi va uni o'quvchilarga yetkazib bera olishi zarur.

Boshlang'ich ta'limda savod o'rgatish bosqichi yakunlangach, ona tili o'qish savodxonligi darslari boshlanadi hamda 4-sinf yakuniga qadar izchil davom ettiriladi. 1- sinf ona tili o'qish savodxonligi darsligida iboralar, yasama so'zlar haqida ham ilk tushunchlar, bir qator topshiriqlar berib o'tilgan

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar hali iboralarni izohlashga, yasama so'zlarni morfemalarga ajratishga qiynaladilar. Buning uchun o'qituvchi iboralar izohini tushuntirishda matn mazmunidan kelib chiqib, ularning ma'nodoshi, qarama-qarshisini ham tushuntirib borsa, so'zlarning yasalishida ham nazariy bilimlarini amaliyot bilan birgalikda olib borib, turli xil interfaol metodlardan foydalansa maqsadga muvofiq bo'ladi. O'sib kelayotgan yosh avlodimiz ona tilimizning naqadar so'zga boy ekanligini bilib, lug'atlarini yangi, ma'noli so'zlarga boyitib ulg'ayadilar. O'quvchilarning so'z boyligini oshirishda esa iboralarning ham o'rni muhimdir.

Ma'nosi bir so'zga teng keladigan so'zlar birikmasi yoki gaplarga ibora deyiladi. Iboralar gap tarkibida yaxlit holda bitta so'roqqa javob bo'ladi va bitta gap bo'lagi vazifasida keladi. Iboralar nutqni ta'sirchan, jozibali qiladi. Ular tilshunoslikning frazeologiya bo'limida o'rganiladi. Masalan: Bel bog'lamoq – shaylanmoq, otlanmoq. Elchibek uning tez-tez nafas olayotganini sezdi, tiyran ko'zlarining yiltirashidan jiddiy gapga bel bog'laganini angladi.

Boshlang'ich sinflarda turli janrga oid asarlar tarkibida ham iboralar keltirilgan. Agar o'qituvchi har bir ibora izohini tushuntirib bersa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Quyida 1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi (1-qism) darsligidagi matnlarda keltirilgan iboralar izohini keltirib o'tamiz.

1-SINF ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIGIDA KELITIRILGAN IBORALAR IZOHI

1-sinf 1-qism

Hoshimjonning oilasi "Sariq devni minib" romanidan

Ikki-uch og'iz – ozgina, andak. Ruxsat bersangiz, oilamiz haqida ikki-uch og'iz so'zlab o'tsam: dadam qishlog'imizda traktorchiлик qiladi.

Ko'zi tushib qolmoq – bexosdan, kutilmaganda ko'rmoq. Nega desangiz, ko'cha-ko'yda hamshiralarga ko'zi tushib qolsa, ukol qiladi deb, tog'dan tog'ga qochadi.

O'shaning bo'ynida (o'xshashi:bo'yniga olmoq, zimmasiga olmoq) – bajarishga rozi bo'lmoq. Hovlini supurish, idish-tovoqlarni yuvish o'shaning bo'ynida.

Vaqt qadri Abdulla Po'latov

Asabi tarang bo'lmoq (o'xshashi: qoni qaynamoq, jahli chiqmoq, asabiga tegmoq) – achchiqlanmoq, qizishmoq.

Boqivoy kech kirganda

Kirib keldi chang bo'lib.

Bobosi qarar unga

Asabi tarang bo'lib.

Navro'z taronasi (yakkaxon) Anvar Obidjon

Ko'ngilga yorug' tushmoq (o'xshashi:ko'ngli yorishdi, ko'ngilni yoritdi) – ko'nglidagi g'ashlik tarqadi.

Ko'ngillarga yorug' tushdi.

Shudgorlarga urug' tushdi.

Jon bag'ishlamoq (o'xshashi:jon tikmoq) – butun kuch imkoniyatini, hatto hayotini bag'ishlamoq.

Urug'larga jon bag'ishlab,

Yomg'irlar ham qutlug' tushdi.

"H" ning aytganlari. (89-bet)

Quloq solmoq – tinglamoq

Menga qara hoy o'quvchi,

Topshiriqqa quloq sol-chi.

Birin-ketin so'zlar kelar,

Oxirida bo'sh joy bo'lar.

1-SINF ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI 2-QISM

"SerKaboboning hiylasi" ertagi (13-bet)

Adabini bermoq – qilmishiga yarasha jazolamoq. O'sha bo'rining adabini beraman.

G'azablanmoq (o'xshashi:jahli chiqmoq) – achchiqlanmoq. Arslon g'azablanibdi.

Mehmon bo'lish odobi Kamola Sodiq qizi

O'zini tutmoq ("o'xshashi:o'zini qo'lga olmoq) – O'z xatti-harakatini irodasiga bo'ysundirmoq. Mehmonda o'zini tutishiga qarab, bolaning odobi haqida bilib olish mumkin ekan.

"G'alati ziyofat" ertagi (33-bet)

Qo'l urmoq – tegmoq (ertakda bo'ishsizlik shaklida kelgan:qo'l urmabdi-tegmabdi). Quyon kelib qarasa, mehmonlar ovqatga qo'l urmabdi.

Mehmon haqida she'r.(34-bet)

Bag'ri ochiq (o'xshashi:ko'ngli ochiq) – yaxshi niyatli,boshqalarga yomonlikni ravo ko'rmaydigan.

Bizning uydan doim mehmon

Arimaydi.

Bag'ri ochiq kishilar hech

Qarimaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ona tili o'qish savodxonligi darslarida keltirilgan har iboralar izohini o'quvchilarga to'g'ri yetkazib berish, o'quvchilarni so'z boyligini oshirib borishga va o'z fikr tushunchalarini izchil va erkin, to'g'ri bayon eta olishga o'rgatishi bilan o'ta muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Zaripov K. O'qituvchilar malakasini oshirishda maktab rahbarimng roli. - T.: "O'qituvchi", 1993,97- bet

2. Sh.Rahmatullayev.O'zbek tilining izohli frazeologik .lug'ati."O'qituvchi" nashriyoti Toshkent – 1978.

3. I.Azimova.K.Mavlonova,S.Quronov,Sh.Tursun.1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi.Toshkent-2021